

Zelo človeški, zelo božji (6) – Premislek, odločitev, ukrepanje

Postanek za razmislek, izbira poti, ukrepanje. Trije ključni koraki, na katerih sloni razumnost, krepost, ki je potrebna za udejanjanje dobrega v edinem resničnem prostoru: tukaj in zdaj.

15. Apr. 2024

Na neki znameniti sliki, ki jo hranijo v Berlinu, je Rembrandt leta 1627 upodobil starca, sedečega za mizo v

poltemi. Okoli njega je nakopičena njegova lastnina, zlati kovanci in raznorazni predmeti. Med temi je tudi žepna ura: kakor svarilo, da se njegov čas izteka. Starec si zaradi slabovidnosti pomaga z očali, mizo in svoje imetje pa osvetljuje s svečo, ki jo pokriva z desno roko: ta negotova svetloba je kot nit življenja, ki bo kmalu ugasnilo.

Tako si je ta veliki umetnik predstavljal priliko, ki jo je Jezus nekoč povedal pred večtisočglavo množico: »Nekemu bogatemu človeku je polje dobro obrodilo, zato je v sebi razmišljal: 'Kaj naj storim, ker nimam kam spraviti svojih pridelkov?' Rekel je: 'Tole bom storil. Podrl bom svoje kašče in zgradil večje. Vanje bom spravil vse svoje žito in dobrine. Tedaj bom rekel svoji duši: 'Duša, veliko dobrin imaš, shranjenih za vrsto let. Počivaj, jej, pij in bodi dobre volje.' Bog pa mu je rekel: 'Neumnež! To noč bodo terjali

tvojo dušo od tebe, in kar si pripravil, čigavo bo?' Tako je s tistim, ki sebi nabira zaklade, ni pa bogat pred Bogom« (Lk 12,16-21).

Bog sam pravi, da je ta bogataš *neumen*, nespameten. »Človek, ki so ga vsi poznali kot inteligentnega in uspešnega, je v očeh Boga bedak: 'neumnež' ga imenuje. Ob tem, kar je zares pristno, je skupaj z vsemi svojimi izračuni videti nenavadno neumen in kratkoviden, saj je v tistih izračunih pozabil na neko resnično dejstvo: da je njegova duša hrepenela po nečem večjem od dobrin in užitka in da se bo nekega dne znašel pred Bogom.«^[1] Ta človek se ni zavedal, da je smisel njegovega življenja navsezadnje v ljubezni do Boga in bližnjega. Zaradi tega, ko je imel priložnost storiti nekaj za druge, ni bil sposoben misliti dlje od sebe. Globoko v sebi ni vedel, »kakšne

stvari v resnici so«; ni mogel udejanjati dobrega, kajti »dobro je tisto, kar je skladno z resničnostjo«. ^[2] Zato je neumnež. Zato je nerazumen.

Lažna razumnost

Razumnost je krepost, ki naše delovanje povezuje z resničnostjo: razumen je človek, ki se mu stvari *zdi*o takšne, kot v resnici so. Na osnovi te povezave z resničnostjo nas ta krepost vodi k izbiri primernih sredstev za dosego nekega *dobrega* cilja in k njihovi uporabi. Z drugimi besedami, razumnost ne sprejme kateregakoli cilja kot dobrega. Zato se moramo, kot je govoril sveti Jožefmarija, vedno spraševati: »Čemú razumnost?« ^[3] In odgovoriti: da bi ljubili Boga in druge. Kot je zapisal sveti Avguštín, »razumnost je ljubezen, ki zna razločevati, kaj nam koristi na poti k Bogu in kaj lahko vodi proč od njega«. ^[4]

Razumnost morata spremljati vera in ljubezen, da se ne bi izrodila v katero izmed svojih karikatur. Dejansko obstajata dve lažni razumnosti. Na eni strani je preprosto »meseno mišljenje« (Rim 8,6), razumnost nekoga, ki gleda le na užitke in čutne dobrine ter išče samo to uživanje in posedovanje, ne da bi mu bilo mar za druge, pomembnejše cilje.^[5] To imenuje razumnost, vendar z njo postaja še bolj zverinski, ali kot pravi Mefisto v znamenitem Goethejevem delu: »Veli mu pamet, pa ga rabi zgolj, da od živali je živalski bolj.«^[6] Na drugi strani pa imamo »zvitost«: spretnost človeka, da najde sredstva za dosego sprevrženega cilja. Ta slabi cilj ni nujno čutne narave, kot da bi bil užitek sam po sebi kaj slabega; lahko gre denimo za sebično iskanje lastne varnosti brez oziranja na potrebe drugih,^[7] kot je to v primeru bogataša iz naše prilike.

Prava razumnost, uči Katekizem Katoliške Cerkve, »disponira praktični razum, da v vsaki okoliščini razbere, kaj je za nas resnično dobro in izbere pravilna sredstva za njihovo izvršitev«. ^[8] To resnično dobro ni omejeno na čutne dobrine, temveč vključuje celotno osebo; je dobro, ki izhaja iz resnice stvari samih in ne le iz mojih želja. To dobro je v tem, da dajemo vsakomur, kar mu gre, da vztrajamo na poti, ki nas bo osrečila – na poti svetosti, ljubezni, zvestobe –, kljub težavam, s katerimi se srečujemo; je veselje ob čutnih užitkih v sozvočju z resnico nas samih.

Ta definicija razumnosti govori o nekem razločevanju in neki izbiri. Za prvo – razločevanje resničnega dobrega – moramo izpopolniti svojo voljo in srce, da bosta ljubila in si želela resnično dobro. To dosežemo z drugimi krepostmi, zlasti s pravičnostjo, pa tudi s srčnostjo in

zmernostjo. Moralne kreposti namreč razumnosti kažejo, kaj je dobro: samo z njihovo pomočjo se lahko usmeri k dobrim ciljem in »izbere pravilna sredstva« za njihovo uresničitev. Obenem pa v opredelitvi kateregakoli krepostnega dejanja nastopa razumnost kot *merilo*, kajti razumnost je tista, ki dejanje povezuje z resničnostjo ter se tukaj in zdaj odloča o srednji, najodličnejši poti med dvema slabima skrajnostma. Torej je razumnost tako predpogoj za rast drugih moralnih kreposti kot tudi njihova posledica. Je kakor *krepostni krog*. Zato sta tako pomembna vzgoja in okolje, v katerem živimo: tam se naučimo ljubiti in okušati resnično dobro, ne s pomočjo umovanja, temveč tako, da se poistovetimo s tistimi, ki jih imamo radi.

Preudarjanje: ustavi se in razmisli

Sveti Tomaž Akvinski v podrobnem preučevanju razumnosti razlikuje tri dejanja: premislek, odločitev in ukrepanje. Prvi dve se nahajata le v našem umu, tretje pa nas vodi k delovanju.^[9] Ta tri dejanja lahko jasno opazimo v nekih drugih Jezusovih besedah: v priliki o nespametnih in preudarnih devicah, kjer Gospod nebeško kraljestvo primerja z nekim običajem iz judovskega poročnega slavlja (prim. Mt 25,1-13).

Pri obredu, o katerem govori prilika, so nevesto ob spoštovanju določenih formalnosti pospremili na ženinov dom. V večernih urah, običajno v sredo ob sončnem zahodu, so se gostje zabavali pri nevesti doma. Malo pred polnočjo je ponavadi prispel ženin s svojimi najbližjimi prijatelji, da bi se srečal z bodočo ženo. Povabljeni so ga pričakali in pozdravili v soju sveč. V spomin na judovske javne slovesnosti je bilo v

navadi, da je deset žena pričakalo ženina s svetilkami, ki so jih držale na palicah. To je tistih deset devic, o katerih Jezus pravi, da so »vzele svoje svetilke« in »šle ženinu naproti«. V soju teh svetilk naj bi tedaj celotna družčina odšla na dom ženinovega očeta, kjer naj bi bil potem opravljen obred zakona.

Vendar pa niso bile vse na to enako pripravljene: »Pet izmed njih je bilo nespametnih in pet preudarnih. Nespametne so vzele svoje svetilke, niso pa s seboj vzele olja. Preudarne pa so s svetilkami vred vzele v posodicah olje.« Slednje so znale stvari predvideti: spomnile so se, da v takih primerih ženin pride šele okoli polnoči; preračunale so, da njihove svetilke ne bodo tako dolgo gorele (premislek); sklenile so vzeti s seboj posodice z rezervnim oljem, čeprav je bilo to dodatno breme nekoliko neprijetno (odločitev); in nazadnje so to tudi storile

(ukrepanje). Po drugi strani pa si nespametne, čeprav so morda slišale preudarne device govoriti o tem problemu in jih celo videle, kako so šle po posodice z oljem, niso želele zapletati življenja. Prepustile so se prenapljenosti in hitenju, da bi čim prej prispele do nevestinega doma; premamile so jih igre in smeh in ob vsem tem niso več kaj dosti razmišljale. Zdi se, da so nespametne device v priliki ravnale nerazumno predvsem zato, ker si niso vzele časa za razmislek in so se prepustile nepremišljenosti.

Na koncu se je zgodilo, kar je bilo pričakovati: »Ker se je ženin mudil, so vse podremale in zaspale. Opolnoči pa je nastalo vpitje: Glejte, ženin! Pojdite mu naproti!« Tedaj mladenke vstanejo in prižgejo svoje svetilke, toda nespametne ugotovijo, da njihove že ugašajo, ker jim zmanjkuje olja. Nato prosijo razumne, naj jim ga posodijo, česar

pa te ne storijo ravno zato, ker so razumne: »Verjetno ga ne bo dovolj za nas in vas. Pojdite raje k prodajalcem in si ga kupite,« jim odgovorijo. Toda medtem ko gredo kupovat, pride ženin, vzame nevesto in začne se sprevod do njegove hiše, pri katerem ga nazadnje spremlja le pet razumnih devic s prižganimi svetilkami ter množica, ki poje in pleše. Tako dospejo do hiše, vrata se zaprejo in začne se gostija. Ko pride onih pet nespametnih devic, je že prepozno. Čeprav milo prosijo: »Gospod, gospod, odpri nam!« dobijo nadvse osoren odgovor: »Resnično, povem vam: Ne poznam vas!«

Lahko se vprašamo: zakaj Jezus nekatere imenuje preudarne, druge pa nespametne? Ob tej priliki lahko na vprašanje odgovorimo s pomočjo treh stopenj razumnega ravnanja, vendar med temi še posebej izstopa prva: premislek. Da bi ravnali dobro, se je treba ustaviti in razmisliti o

situaciji, pozorno in v zvestobi prisluhniti temu, kar stvari so; si priklicati v spomin podobne primere, da bi se učili iz izkušenj; pustiti, da nam drugi – razumni ljudje – svetujejo, kajti, kot ponovno pravi sveti Tomaž, »v tem, kar se tiče razumnosti, nihče samemu sebi v vsem ne zadošča«. ^[10] In slednjič je treba biti pozoren na spreminjajoče se okoliščine, zaradi katerih je morda priporočljivo prilagoditi načrt in sprejeti novo odločitev, da bi dosegli načrtovano dobro. Skratka, gre za poznavanje stvarnosti, ki je nujen pogoj za udejanjanje dobrega. *Dober namen* ali *dobra volja* nista dovolj: treba je biti v resnici, kajti samo »resnica vas bo osvobodila« (Jn 8,31).

Sveti Jožefmarija nas je spodbujal, naj skrbno preučimo zadeve, preden sprejmemo odločitev, naj prisluhnemo vsem vpletenim stranem in se izogibamo prenačelnosti: »Nujne stvari lahko

počakajo,« je govoril, »zelo nujne stvari pa morajo počakati.«^[11]

Opozarjal je na potrebo, da v molitvi prosimo za nasvet Svetega Duha, kajti »resnična razumnost je vedno pozorna na božje namige«.^[12]

Svetoval je tudi, naj se obrnemo na druge, ki nam lahko pomagajo, na primer na duhovnega voditelja ali na tiste, ki z nami delijo odgovornost za neko odločitev. V tem procesu tehtanja je ponižnost ključnega pomena, da bi se mogli odpreti resnici, da bi se, kolikor je le mogoče, približali resničnosti stvari.

Odločitev: izbira poti

Za ponazoritev odločitve, drugega koraka v procesu razumnosti, nam lahko koristi poročilo evangelista Marka o velikonočnem jutru. Marija Magdalena in druge žene so nakupile dišav za maziljenje Jezusovega telesa ter se navsezgodaj odpravile na pot, pri tem pa so med seboj govorile:

»Kdo nam bo odvalil kamen od vhoda v grob?« (Mr 16,3). Čeprav niso uspele najti rešitve za vse težave, ki so jih čakale, je ljubezen do Jezusa te žene spodbudila k pravilni, razumni odločitvi: sklenejo ukrepati na podlagi podatkov, ki jih imajo.

»Tisto je bil ogromen kamen,« pripominja sveti Jožefmarija. »Tako se običajno dogaja. Takoj vidimo težave, toda če je prisotna ljubezen, se ob teh ovirah ne ustavimo: v ospredje stopijo drznost, odločnost, pogum: kar je treba storiti, se stori! Kdo bo odstranil tisti kamen? Same tega ne zmorejo; in vendar gredo naprej proti grobu. Sin moj, kako je kaj s tvojo in mojo omahljivostjo? Je v naju tista sveta odločenost, ali pa morava priznati, da naju je sram, ko premišljujema o odločenosti, neustrašnosti, drznosti teh žena? Ko so prišle h grobu, 'so videle, da je kamen odvaljen' (Mr 16,4). To se vedno zgodi. Ko se odločimo, da

bomo naredili, kar moramo storiti, se težave zlahka premagajo.«^[13]

Premislek, to prvo dejanje razumnosti, ne sme trajati v nedogled. V nekem trenutku ga moramo zaključiti in se odločiti. Neodločnost je namreč druga oblika nerazumnosti, zaradi katere predhodni razmislek postane brezploden: nima smisla razločevati o tem, katero bi bilo najkrepostnejše ravnanje, če se nazadnje za to ne odločim, bodisi ker se mi ne ljubi, bodisi ker nisem prav razpoložen, ker se bojim, kaj bodo rekli ljudje, ker me je strah narediti napako, ali iz kateregakoli drugega razloga. Nič mi ne koristi, da vem, kaj je najboljše, če se za to ne odločim. »Jutri! – včasih je previdnost, večkrat pa prislov premaganih,«^[14] je še dejal sveti Jožefmarija. Razumen človek ne pričakuje gotovosti tam, kjer je ne more biti; nasprotno, »raje dvajsetkrat zgreši, kakor pa da bi se

udobno držal ob strani«. ^[15] Ne sprejeti odločitve marsikdaj pomeni nerazumnost, saj bo potem namesto nas preprosto odločil čas ali pa drugi, pri čemer bo možnost za pravilno odločitev najbrž manjša. Razumen človek se ne pretvarja, da ima vse popolnoma pod nadzorom: priznava svojo omejenost in zaupa v Boga, kajti to je tisto najbolj resnično.

Jezusov zgled je zgovoren. V evangeliju nam je predstavljen kot nekdo, ki pozna stvarnost, svojo usodo, svoje resnično dobro: preudarno čaka na prihod svoje *ure*. V Kani na primer reče svoji materi: »Moja ura še ni prišla« (Jn 2,4). Pozneje nam evangelist Janez dvakrat spregovori o tem, kako si utira pot skozi množico, »ker njegova ura še ni prišla« (Jn 7,30; 8,20). V nekaterih trenutkih celo vidimo, da se njegove želje in čustva ne ujemajo (prim. Mt 26,39), vendar kljub vsemu izbere dobro. Tisti vzklik »Vstanite,

pojdimo« (Mt 26,46), preden ga primejo na vrtu Getsemani, je razumna izbira, junaško razumna.

Ukrepanje: prehod k dejanju

Na koncu govora na gori Jezus poda nekaj opozoril, med katerimi je tudi naslednja prispodoba razumnega človeka: »Zato je vsak, ki posluša te moje besede in jih uresničuje, podoben preudarnemu možu, ki je zidal svojo hišo na skalo. [...] Kdor pa te moje besede posluša in jih ne uresničuje, je podoben nespametnemu možu, ki je zidal hišo na pesku« (Mt 7,24-26). Razlika med razumnim in nespametnim človekom je tukaj v dejanskem uresničevanju tega, kar se je naučil. Ni namreč dovolj razmišljati in se odločati: treba je preiti k dejanjem. V tem je tretji in zadnji moment prave razumnosti, ukrepanje oziroma izvršitev, za katero sveti Tomaž pravi, da je najpomembnejša, kajti

nič ne koristi, če poznamo pot, ki je potem ne prehodimo.^[16] Človek je lahko nerazumen ne samo zaradi prenapetosti ali neodločnosti, ampak tudi – in to je bolj pogosto, kot se zdi – zaradi ustavljanja pred ovirami ali zaradi malomarnega opuščanja tega, kar bi moral storiti, in do takšne opustitve marsikdaj pride zaradi nečesa tako preprostega, kot je gola pozabljivost.

»Treba je razmisliti v miru in ukrepati naglo,« tako je sveti Jožefmarija nekoč svetoval blaženemu Álvaru del Portillu.^[17] S tem načelom ga je hotel po eni strani vnaprej opozoriti na napake, do katerih prihaja zaradi prenapetosti, po drugi strani pa je želel tudi izpostaviti, da bi bilo nerazumno, če bi po nepotrebnem odlašal z odločitvijo in njenim uresničenjem. Drznost ni nerazumnost. Še več, če gre za resnično drznost, je to tudi resnična razumnost. »Stôri, kar je

treba storiti ... brez omahovanja ...
brez ozirov ... Brez tega tudi Cisneros
ne bi bil Cisneros in ne Teresa de
Ahumada sveta Terezija ... pa tudi
Iñigo de Loyola ne sveti Ignacij ... Bog
in drznost!«^[18]

Nepotrebno odlašanje z
izvrševanjem tega, kar je bilo
odločeno, lahko škoduje tudi drugim,
zlasti če ima nekdo nalogo vzgajanja
ali vodenja, na primer starši v
odnosu do otrok ali vodja do svojih
podrejenih. Potrebna je srčnost za
premagovanje strahov in skušnjav, ki
nam ponujajo najudobnejšo rešitev,
ali pa pretirane navezanosti na
lastno podobo. To je prav dobro
izpostavljeno v nekem pismu, s
katerim je sveta Katarina Sienska
pozvala papeža Gregorja XI., naj
zaustavi razuzdanost nekaterih
cerkvenih dostojanstvenikov:
»Tovrstno popuščanje, porojeno iz
samoljubja in ljubezni do
sorodnikov, prijateljev in do

zemeljskega miru, je v resnici najslabša okrutnost, kajti če rane ne očistimo z razbeljenim železom in skalpelom, se okuži in naposled privede do smrti. Če bolnika zgolj negujemo z mazili, je to morda zanj prijetno, vendar na ta način ne bo ozdravel.«^[19]___

Seveda pa drznost, združena z resnično razumnostjo, ni v nasprotju z iskanjem najprimernejšega trenutka za uresničitev tega, kar je bilo odločeno, pri čemer je vselej potrebno gledati na ljubezen in blagor ljudi. Včasih je treba potrpežljivo čakati. V drugih primerih pa čakati ni dobro, ker bi to povzročilo še slabše posledice, ker za to dejanje morda ne bo druge priložnosti ali pa iz drugih razlogov. Razumen človek je tisti, ki tukaj in zdaj zmore »zanesljivo oceniti, ali bo določeno dejanje res pot k uresničenju cilja«. ^[20]___ V vsakem primeru pa bo le izvršitev tega, kar je

bilo odloženo po razumnem premisleku, v nas uresničila tisto globoko Jezusovo željo (Mt 5,16): »Takó naj vaša luč sveti pred ljudmi, da bodo videli vaša dobra dela in slavili vašega Očeta, ki je v nebesih.«

[1] Joseph Ratzinger, *Mirar a Cristo*, Edicep, Valencia 2005, str. 20–22.

[2] Josef Pieper, *Las virtudes fundamentales*, Rialp, Madrid 1976, str. 16.

[3] Sv. Jožefmarija, *Božji prijatelji*, št. 85.

[4] Sv. Avguštin, *De moribus Ecclesiae*, I, 15, 25.

[5] Prim. sv. Tomaž Akvinski, *Teološka suma*, II-II, q. 47, a. 13, res.

[6] J. W. Goethe, Faust, Prolog v nebesih.

[7] Prim. sv. Tomaž Akvinski, *Teološka suma*, II-II, q. 47, a. 8, ad. 3.

[8] *Katekizem Katoliške cerkve*, št. 1806.

[9] *Teološka suma*, II-II, q. 47, a. 8, res.

[10] Joseph Pieper, *Razumnost in pravičnost*, str. 22.

[11] Javier Echevarría, *Memoria del Beato Josemaría*, Rialp, Madrid 2000, str. 165.

[12] Sv. Jožefmarija, *Božji prijatelji*, št. 87.

[13] Sv. Jožefmarija, Zapiski z meditacije, 29. 3. 1959.

[14] Sv. Jožefmarija, *Pot*, št. 251.

[15] Sv. Jožefmarija, *Božji prijatelji*, št. 88.

[16] Prim. *Teološka suma*, II-II, q. 47, a. 8, res.

[17] Pismo Álaru del Portillu, 28. 2. 1949, citirano v: Andrés Vázquez de Prada, *Ustanovitelj Opus Dei*, 3. knjiga, str. 139.

[18] Sv. Jožefmarija, *Pot*, št. 11.

[19] S. Undset, *Santa Catalina de Siena*, Encuentro, Madrid, 1999, str. 172.

[20] Joseph Pieper, *Razumnost in pravičnost*, str. 24.